

Gaálné Barcs Eszter

Dékány Szilveszter

Látogatás az Európai Unió Történeti Levéltárában

2022. április 7–8-án a Habsburg Ottó Alapítvány (HOAL) munkatársaiként lehetőségünk nyílt Firenzében az Európai Unió Történeti Levéltárának (Historical Archives of the European Union, HAEU) megtekintésére. Az itt gyűjtött tapasztalatokat és ismereteket közöljük az alábbiakban, a helyszínen készült fotókkal kiegészítve.

■

Magyarország közel két évtizede EU-tagállam, a Firenzében működő levéltár viszont kevésbé ismert a hazai kutatók, levéltárosok előtt.¹ A közös európai emlékezet maradó értékű iratainak őrzőhelye a jelenkor kutatói számára egy felfedezésre váró kincsbánya. Az archívum mellett említésre méltónak tartjuk annak környezetét is. 2012-től a Villa Salviati ad otthont a 11 000 iratfolyóméternyi hellyel rendelkező, korszerű archívumnak, ahonnan csodálatos kilátás nyílik a toszkán vidékre, Fiesolétól Firenzéig. A felújított épület és látványos kertje már önmaga is gazdag történelmi múlttal bír. A 15. századtól a befolyásos firenzei bankárcsalád, a Salviatik palotája, otthont adott a Medicieknek, X. Leó pápának és Garibaldinak is. A Risorgimento, az Itália egyesítését célul kitűző mozgalom támogatóinak a központja volt a 19. században, a II. világháborúban pedig a helyi lakosok menedékéül szolgált. A gyakori tulajdonosváltást és a többszöri átépítést pusztulás követte. Az olasz állam 2000-ben vásárolta meg az EU Történeti Levéltárának, az intézmény a rendbehozatalt követően, 2012-től költözött be a történelmi épületbe. Itt működik az Európai Egyetemi Intézet Jogi és Történeti Tanszéke, az Európai Jogi Akadémia is.

Alapítványunk delegációját Pröhle Gergely igazgatót, dr. Fejérdy Gergely tudományos igazgató-helyettest, Dékány Szilveszter gyűjteményi főmunkatársát és Gaálné Barcs Eszter főlevéltárost Dieter Schlenker levéltár-igazgató és kollégái vezették körbe az épületben, és látták el hasznos információkkal. Látogatásunk célja a megismerésen túl az intézményközi kooperáció megalapozása volt. Alapítványunk névadójának, Habsburg Ottónak az EU bővítésében végzett fáradhatatlan munkája közismert. Habsburg Ottó 1979 és 1999 között volt az Európai Parlament tagja, ő szólalt fel ott először magyarul, és hívta fel a figyelmet a határon túli magyarság sorsára. Látogatásunk egy hosszabb távú együttműködés kezdete, amelynek a kutatási projekten kívül része az is, hogy

¹ Firenzében található Firenze Állami Levéltára (Archivio di Stato di Firenze) is, amelyről Gárdonyi Albert főlevéltáros, történész és egyetemi tanár 1927-ben írt összefoglalót. (Dr. Gárdonyi Albert: A firenzei állami levéltár. In: Levéltári Közlemények, 1927. 129–136.)

Balról jobbra: Gherardo Bonini HAEU igazgatóhelyettes, dr. Fejérdy Gergely HOAL tudományos igazgatóhelyettes, Dieter Schlenker HAEU igazgató, Pröhle Gergely HOAL igazgató, Dékány Szilveszter HOAL gyűjteményi főmunkatárs, Gaálné Barcs Eszter HOAL főlevéltáros

Habsburg Ottó születésének 110. évfordulóján, 2022 őszén kiállítási anyagunkat az egyetem rendelkezésére bocsátjuk, és kerekasztal-beszélgetést is tartunk az intézményben nemzetközi résztvevőkkel. Az együttműködési koncepció kialakítása mellett papíralapon is megtekinthettünk – elsősorban Habsburg Ottóra és a páneurópai mozgalom korai időszakára vonatkozó – iratanyagokat. Alapítványunk feladata ugyanis a kezelésében levő gyűjtemény feldolgozása mellett az is, hogy feltérképezze a Habsburg Ottó munkásságára vonatkozó, más levéltárakban fellelhető dokumentumokat is. A firenzei kollégákkal megállapodtunk arról, hogy a Habsburg Ottó 20 éves európai parlamenti képviselői munkájára vonatkozó anyagokat a kutatás számára digitálisan is hozzáférhetővé tesszük. Összességében elmondható, hogy az Európai Unió Történelmi Levéltára a 20. század történelmét kutató történészek, levéltárosok számára figyelemre méltó iratanyaggal rendelkezik.

A levéltár létrehozásának gyökerei a múlt század végére nyúlnak vissza. Az 1983 februárjában megalkotott, és később többször módosított EGK-, és az EURATOM-rendelet szerint a történelmi archívumokat megnyitották a nyilvánosság előtt. A levéltári dokumentumok alapesetben keletkezésük időpontjától számított 30 éves időszak lejártát követően válnak kutathatóvá.² Az Európai Bizottság és az Európai Egyetemi Intézet (European University Institute, EUI) 1984-ben kötött megállapodásában fektette le az alapot az egyetem részeként működő firenzei archívum létrehozásához, amely 1986-ban

² 354/83/EGK, EURATOM rendelete az Európai Gazdasági Közösség és az Európai Atomenergia-közösség történelmi archívumának megnyitásáról. (1983.02.01.), A 354/83/EGK, EURATOM rendelet módosításáról szóló 1700/2003 rendelet (2003.09.03.), A Tanács EU 2015/496 rendelete a 354/83/EGK, EURATOM rendelet módosításáról az intézmények történelmi archívumának a firenzei Európai Egyetemi Intézetben történő letétbe helyezése tekintetében. (2015.03.17.)

nyitotta meg kapuit a nagyközönség és a kutatók előtt. A helyszínválasztást az indokolta, hogy az EU az európai integráció jogi, gazdasági, politikatudományi és történeti vonatkozásai tudományos kutatásának elsődleges központja. A posztgraduális és posztdoktori programokat több fakultáson is működtető intézmény 1972 óta fogad hallgatókat, az uniós tagállamok kormányközi szervezeteként. Hazánk – Csehország közeljövőben esedékes csatlakozását követően – Litvánia és Horvátország mellett azon három uniós tagállam egyike, amelyek nem vesznek részt az EU munkáját támogató együttműködésben.

A firenzei levéltár őrzi, és a kutatók számára hozzáférhetővé teszi az EU intézményeinek, testületeinek, szervezeteinek maradandó értékű dokumentumait. A levéltár őrizetében mintegy 8000 iratfolyóméter, 450 000 levéltári dokumentum, több mint 250 fond található, a könyvtára több mint 15 000-es állománnyal rendelkezik.

A levéltár éves gyarapodása kb. 200 ifm, amely részben az intézményi, részben a személyi letétekből áll. Az Európa Tanács 2015/496. sz. rendeletét követve minden EU-s szerv, intézmény, ügynökség köteles a saját iratait beadni az intézménybe (az Európai Unió Bírósága és az Európai Központi Bank kivételével, ahol ez önkéntes alapon működik). 2014 óta az EU Bírósága (EUB, Court of Justice of the European Union) is a firenzei levéltárba küldi történeti értékű dokumentumait. 2016 óta papíralapon és digitálisan egyaránt átveszik a levéltárba utalt iratokat. A hozzáférhetővé tétel előtt minden papíralapú dokumentumot digitalizálnak, aminek tényét feltüntetik a savmentes dobozokon.

A firenzei archívum gyűjtőkörébe tartoznak az európai integrációban érintett egyének, nemzetközi szervezetek levelezései. A honlapjukon elérhetőek a fondok leírásai és az iratanyag referensei is.

A levéltár által őrzött fondok négy nagyobb különálló egységbe sorolhatók: az EU intézményei, magánszemélyek, vállalati testületek, és az ún. levéltári gyűjtemények. Az EU intézményei fondcsoportban az Európa Parlament, Minisztertanács, Európai Bizottság, Számvevőszék, Gazdasági és Szociális Bizottság, Európai Beruházási Bank, Európai Ügynökség és további ügynökségek, intézetek iratanyagai találhatóak az 1950-es évektől kezdődően. Eddig mintegy 160 magánszemély, különböző nemzetiségű, az európai integrációhoz köthető magas rangú politikus, államférfi irathagyatékát helyezték el a levéltárban. A harmadik egységbe tartozik többek között az Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet (OEEC) fondja, amely a szervezet működése idején, az 1948–1961 között keletkezett iratokat foglalja magába. Ide tartoznak az Európa-párti mozgalmak iratanyagai is, mint például az a páneurópai mozgalom korai időszakára vonatkozó iratcsomag, amely a kilencvenes évek elején Oroszországból került ide másolatban. A negyedik csoport gyűjteményes fondjai közül kiemelendő az „Európa atya”-ként emlegetett Jean Monnet-ra vonatkozó összegyűjtött források, akárcsak az Európai Parlament különböző politikai frakcióinak iratanyaga. A gyűjtemények anyagát magánlevéltáraktól, alapítványoktól, nemzeti levéltárakból, EU-tagállamok külügyminisztereitől, diplomáciai iratanyagból gyűjtötték össze. Ezek kiegészítik az EU szervezeteinek, intézményeinek iratanyagait. A levéltár rendelkezik az EU-t népszerűsítő filmgyűjteménnyel is.

Külön említésre méltó a HAEU audiovizuális gyűjteménye, amely több mint 60 000 fényképet, jelentős mennyiségű plakátot, mintegy 7500 hangfelvételt és oral history

anyagot, közel ezer interjú őriz. Az archívum saját filmgyűjteménye csaknem 300 tételből áll (dokumentumfilmek, hirdetések, interjúk), továbbá ide tartozik a Hamburgi Egyetem által összeállított, 250 egységből álló, a II. világháború utáni évtizedekben készült „Werben für Europa” kollekción. Ezek az anyagok nemcsak a gyűjtemény szerves részét képezik, de önmagukban is értékes forrásoknak bizonyulnak az európai integrációs folyamat kutatása során. Juan Alonso audiovizuális levéltáros, a Nemzetközi Levéltári Tanács Fotó- és Audiovizuális Archívum munkacsoportjának felügyelőbizottsági tagja megmutatta az intézményben folyó digitalizálási munka állomásait, továbbá betekinthettünk a plakát- és fotógyűjtemény raktáraiba is. A HAEU mindig élen járt a digitalizálási folyamatokban, szabványok és jó gyakorlatok kialakításában. Digitális adatbázisa mintegy 520 000 levéltári egység leíró adatait tartalmazza, amelyek megfelelnek az ISAD(G), ISAAR(CPF) nemzetközi szabványoknak. Az archívum közel 40 fős állományából kilenc fő levéltárosként dolgozik az intézményben, mellettük különböző országokból érkezett gyakornokok vesznek részt a kollektív munkájában. Az őrzött iratanyag nyelvének megfelelően olasz, angol, francia és német, illetve további nyelveken is beszélnek az intézmény dolgozói. Ottjártunkkor találkoztunk Timár Norbert, Csíkszeredából érkezett levéltáros gyakornokkal, aki 2021 őszétől dolgozik az intézményben, és aki megosztotta tapasztalatait a delegáció tagjaival.

Az Alcide De Gasperi Kutatóközpontot 2015-ben hozták létre, abból a célból, hogy felkeltsék a közvélemény érdeklődését az európai integráció története iránt, biztosítsák az intézményi átláthatóságot, és egy központi helyen lehetővé tegyék forrásainak elérhetőségét. A kutatóközpont intézményen belüli együttműködéssel jött létre, három pillére a HAEU, az EUI Történelem Tanszéke és az EUI egyetemi könyvtára. A központ a kortárs európai történelem és az európai integráció történetének tudományos szakértőiből álló tanácsadó testület támogatását is élvezzi. A kutatóteremben hétfőtől péntekig 8.30 és 17.00 között várják a kutatókat, a COVID-intézkedések miatt a járványhelyzet idején szükséges az előzetes bejelentkezés. A személyes megkeresés mellett a kiválasztott dokumentum digitalizált változatának elérésére is lehetőség van, egy benyújtott kérelem elbírálását követően.³ A levéltár honlapján elérhető az intézményi kutatási szabályzat, online adatbázisa pedig az őrzött iratanyagra vonatkozóan nyújt részletes tájékoztatást. A levéltári könyvtár katalógusa szintén elérhető online az érdeklődők számára.

A levéltár számára fontos stratégiai cél az online jelenlét: az intézmény az 1993 óta működő weblap mellett, a tudományos közeget túl, a nagyközönség számára is könnyebben elérhető módon jelen van a közösségi médiában (Twitter, Facebook, LinkedIn). Támogatják a pályakezdő levéltárosokat, a gyakornoki program résztvevője a fent említett levéltáros kollégánk. A levéltárnak számos európai egyetemmel van – elsősorban szemináriumi munkákra vonatkozó – együttműködési megállapodása, illetve több nemzetközi levéltári szervezet munkájában is részt vesz.

---

³ A levéltár az archiv@eui.eu e-mailcímen megkereshető, további információk a levéltár honlapján találhatóak: <https://www.eui.eu/en/academic-units/historical-archives-of-the-european-union>

Az intézmény emellett személyre szabott oktatási programokat kínál minden korosztály számára, az óvodától az egyetemig, személyes és távoktatás formájában egyaránt. Céljuk az európai integráció történetének bemutatása a levéltárban őrzött eredeti dokumentumokon keresztül. Az online tanulószerek egész évben elérhető a világhálón az általános és középiskolás diákok számára.

A HAEU nyilvános programokat is szervez, így a május 9-i Európa-napon évről évre kiállításokkal, koncertekkel, vezetett túrákkal és gyerekprogramokkal várják a családokat és az érdeklődőket.

Az együttműködésben jól láthatóan komoly gyakorlattal rendelkező vendéglátóinknak köszönhetően a két nap alatt rengeteg új tapasztalattal gyarapodtunk. A kölcsönös érdeklődés és a konkrét tervek egyeztetése mindannyiunk számára inspiráló volt. Rövid áttekintésünkkel reményeink szerint újabb hazai kutatóknak, levéltáros kollégáinknak csinálunk kedvet az archívum mélyebb megismeréséhez.

